

ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԱՐՇԱՐՈՒՆԻՈՅ

«ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՈՑ» Ը

ՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆ 21 1500ամեակին առթիւ պատշաճ համարեցանք նաեւ տալ ճաշակ մը Գրիգորիս Արշարունեաց Եպիսկոպոսի ընծայուած և ցարդ անտիպ մնացած «Մեկնութիւն Ընթերցուածոց» էն, քանի որ Ս. Գրքի հետ մեկնողական տեսակէտով կապ ունի՝ ըլլալով Աստուածաշունչէ առնուած և պաշտամունքի մէջ կիրարկուած հատուածներու բացատրութիւն:

Գրքին ամբողջական հրատարակութեան ժամանակ ձգելով ընդարձակ տեղեկութիւնները հեղինակի անձին, ապրած դարուն, գործունէութեան, գործին մեկնողական, ծիսական ու լեզուական արժէքին շուրջ՝ հոս կը բաւականանք համառօտիւ քանի մը էական գծեր միայն տալ անձին, գործին ու ձեռագրին վրայ:

Գրիգորիս Արշարունի, ապրած է Է. դարուն. ձեռնագրուած եպիսկոպոս Սահակ Կաթողիկոսէն (677-703 ըստ Հ. Զամչ.) 684ի առեւնները՝ կարգուած է

թեմական Արշարունեաց գաւառին, որ ըլլալով քորեպիսկոպոսական վիճակ մը, հպատակ Բագրեւանդայ Եպիսկոպոսին, նա ճանչցուած է հայկական մատենագրութեան մէջ աւելի Գրիգորիս քորեպիսկոպոս անուամբ¹:

Ստեփանոս Ասողիկ, պատմիչ Ժ. դարուն, անոր կեանքը կը կապէ Ներսէհ Կամսարական² պատրկին հետ, որ Է. դարուն վերջերը չորս տարի պատրկական իշխանութիւն վարած է Հայաստանի վրայ՝ ջանալով խաղաղութեան մէջ պահել զայն հակառակ արար կեղեքումներու և Բիւզանդիոնի կայսրներու կրօնական հալածանքներուն:

Սոյն «Ընթերցուածոց Մեկնութեան» գործին ձեռնարկած է նա համաձայն զբըքին ընծայականին՝ Ներսէհի հօր Վահան Կամսարականի հրամանով, որ շատ ընթերցասէր, Սուրբ Գրքի տեղեակ և հոգւով ճգնագգեաց անձ մ'էր: Մեկնութեան վերջին գլխուն (ԼԴ.) մէջ կը պատմէ նա

իր Մեկնաստին հետ ունեցած մէկ մտերմական տեսակցութիւնը՝ որուն առթիւ ծերունին վահան կրկնակի յորդորներով ստիպած է որ Գրիգորիս յանձն առնէ առաջարկը:

Զարմանալի է սակայն որ Ասողիկ, մեզի կը ներկայացնէ Ներսէհ Կամսարականը, իբրեւ մեկնաս, ինչպէս յայտնի է վերեւ յիշուած վկայութենէն զոր իրաւամբ աղաւաղուած կը համարի Մ. Է. մին¹ իր քննական հրատարակութեան մէջ, և կը փոխանակէ որդւոյն անուան՝ հօր անունը Վահան: Նմանապէս սխալ մ'է Սամուէլ Կամրջաձորեցիի աւանդածը², որուն համաձայն Յովհան Օձնեցի հայրապետը կը համարուի գործին Մեկնասը:

Գործը կը բաղկանայ ամբողջապէս երեսունեւչորս գլուխներէ, որոնց վերջինը յիշատակարանն է՝ կը պարունակէ մեկնութիւն մը եկեղեցական պաշտամունքի մէջ գործածուած ընթերցումներուն, ինչպէս նաեւ տէրունական տօներու և պահոց կարգին խորհրդական խմաստին: Օգտակար է գրուածքը ոչ միայն մեկնողական տեսակէտով, այլ նաեւ ծիսական ու լեզուական տեսակէտներով:

Գրչութեան ժամանակն անորոշ է. սակայն կը գտնենք ձեռագրիւ էջ՝ (ՄՂԸ), Գէորգ Մեղրիկ Վարդապետին փոքրիկ յիշատակարան մը, ուր սա ինքզինքը կը ներկայացնէ իբրեւ ստացող զբքին: Գէորգ Վարդապետ, կոչուած Մեղրիկ իր քաղ-

ցրուոյց ոճին համար, ապրած է ԺԱ. դարուն և կը կոչէ ինքզինքը «ստացող» զբքին, որ զբազրաց լեզուով կը նշանակէ գրել տուող. արդ իր ձգած երկառը, իբրեւ յիշատակարան գրուածքին, համարելով անձնական՝ կ'եզրակացնենք թէ ինքն եղած է գրել տուողը և թէ գրութեան ժամանակը իր օրերէն անդին չի կրնար անցնիլ: Արդէն գիշն ալ, որ անցման շրջանի բոլորգիւն է՝ կը պատկանի ԺԱ. դարուն: Առաջին էջերը աւելի խնամքով գրուած են, խորագրերը կարմրաղեղով, զոր չենք գտներ վերջերը. դժբախտաբար սակայն այդ առաջին մասերը քիչ մը ցեցակեր եղած են, որով և զժուարձնութեան:

Պարտք կը զգանք յայտարարել թէ զբազրին կիրարկած հնագոյն ուղղագրական ձեւերէն՝ առ (տաւն) փոխեցինք օ-ի, կ-ը (այդ) լ-ի, և և-ը (թե) ի-ի. ինչպէս նշանակեցինք անկիւնաւոր փակագծով՝ մեր կողմէն գրուած գրերը՝ զբազրին յայտնի թերին դարմանելու համար:

Կը յուսանք զաղափար տուած ըլլալ այս քանի մը համառօտ տեղեկութիւններով՝ յաջորդ էջին մէջ ներկայացուած, ներով՝ յաջորդ էջին մէջ ներկայացուած, ոգնաինեաց ցանկալի ձեռքերէն ելած, օգտաշատ գործի մը, որմէ իբրեւ նմոյշ կը դնենք հոս կտոր մը, ամբողջական հրատարակութիւնը, իր ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ, պահելով ուրիշ պատեհ առթի:

Հ. ՄԵՐՈՊ ՃԱՆԱՇԵԱՆ

1. Հ. Մ. Զամչ. Պատմ. Հայոց. հտ. Բ. էջ 374.
2. «Ի սորա աւուրս պայծառանայր Գրիգորիս Արշարունեաց քորեպիսկոպոս փիլիսոփայական արուեստիւ,

որ զընթերցուածոց մեկնութիւնն զարգարեաց ի խնդրոյ Ներսէհի Կամսարականի», Ասողիկ. Պատմ. տիեզ. տպ. Բեարք. 1885. էջ 101.

1. Ասողիկ. Պատմ. Տիեզ. Մանօթութիւնը. էջ. 354. Թ. 81.
2. Զեռագր. Մանգ. Վանքիս. Թ. 475. էջ. 115.

3. Հմմտ. նաեւ «Գրիգորիս Արշարունի» ուսումնասիրութիւնը Ս. Մ. ստորագրութեամբ. «Բագմավէպ» 1929, Հոկտ. էջ 299.